Eduskunnan valtiovarainvaliokunnalle

# Lapin hyvinvointialueen asiantuntijalausunto

## O 16/2025 vp Hyvinvointialueiden talousnäkymät ja alijäämien kattaminen

## Teema: Hyvinvointialueiden talous vuosina 2024-2026, alijäämien kattamisvelvollisuus sekä näkymät alijäämien kattamiseen lainsäädännön edellyttämässä aikataulussa

Lapin hyvinvointialueen alijäämää ei suunnitella katettavaksi hyvinvointialuelain edellyttämällä tavalla viimeistään vuonna 2026, koska alijäämien kattaminen lain vaatimassa aikataulussa edellyttäisi sellaisia talouden sopeuttamistoimenpiteitä, jotka vaarantaisivat riittävien sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä pelastustoimen palveluiden järjestämisen.

Sopeuttamistarve vuonna 2026 olisi lähes 200 M€ eli lähes 20 % talousarviosta. Lainsäädännön johtaessa ns. normikollisioon eli lakien väliseen ristiriitaan, etusija on annettu perustuslaissa taatulle ja sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä lähemmin määritellylle oikeudelle sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin eikä budjettioikeudelliselle normille alijäämän kattamisen aikataulusta.

Lapin hyvinvointialueen tavoitteena on, että
- taseeseen kertynyt alijäämä katetaan viimeistään vuonna 2030
- uutta alijäämää ei kerry vuosina 2025-2027
- viimeistään **vuonna 2026 katetaan se osa taseessa olevasta alijäämästä, joka laskennallisesti muodostuu muusta kuin siirtymätasauksesta**.

Lapin hyvinvointialue on nostettu julkisuuteen alueena, jonka alijäämä asukasta kohti laskettuna on maan suurin. Vähemmän julkisuutta on saanut se tosiasia, että yli **60 % Lapin hyvinvointialueen alijäämästä on kertynyt siirtymätasauksesta**, joka **leikkaa Lapin hyvinvointialueen rahoitusta** seuraavasti:

| | | | |
|---|---|---|---|
| vuosi 2023 | 54,7 M€ | 310 €/asukas | 61 % alijäämästä |
| vuosi 2024 | 52,9 M€ | 300 €/asukas | 61 % alijäämästä |
| vuosi 2025 | 49,4 M€ | 280 €/asukas | |
| vuosi 2026 | 44,4 M€ | 252 €/asukas | |
| vuosi 2027 | 39,1 M€ | 221 €/asukas | |
| vuosi 2028 | 28,5 M€ | 161 €/asukas | |
| vuosi 2029 | 19,7 M€ | 112 €/asukas | (pysyvä siirtymätasaus) |

Siirtymätasaus perustuu siihen, että Lapissa kunnat ovat käyttäneet sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluihin vähemmän rahaa kuin hyvinvointialueen laskennallinen rahoituspohja edellyttäisi. Osa Lapin kunnista on kyennyt hoitamaan sotepe-palvelunsa kustannustehokkaasti, mutta taustalla on myös huomattavia puutteita lakisääteisten velvoitteiden noudattamisessa.

Mikäli Lapin hyvinvointialue olisi saanut laskennallisen valtionrahoituksen täysimääräisenä **ilman siirtymätasausvähennystä, alijäämä vuodelta 2023 olisi ollut noin 202 €/asukas eli alle hyvinvointialueiden keskiarvon**, joka oli 240 €/asukas. Vertailutietoja vuodelta 2024 ei ole vielä käytettävissä, mutta tilanne on pitkälti samankaltainen kuin 2023. Todettakoon vielä, että **suurin hyötyjä siirtymätasauksesta on Helsingin kaupunki**, joka sai siirtymätasauslisää 172 M€ vuonna 2023. **Ilman siirtymätasauslisää Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala alijäämä vuodelta 2023 olisi ollut 217 €/asukas**, mutta siirtymätasaus nosti Helsingin tuloksen 44 €/asukas ylijäämäiseksi.

Lapin hyvinvointialueen **talousarvio vuodelle 2025** on ensimmäistä kertaa **vuositasolla tasapainossa, eli rahoitus riittää kattamaan toiminnan kulut**. Tilinpäätös vuodelta 2023 oli 90,3 M€ alijäämäinen ja tilinpäätöksen vuodelta 2024 alijäämäksi muodostuu 87,1 M€. Talousarvion saaminen tasapainoon on ollut iso ponnistus. Kun talousarvio vuodelle 2025 päätyy käytännössä nollatulokseen, uutta alijäämää ei kerry, mutta aikaisempien vuosien alijäämien kattamiseen tulos ei vielä riitä. On myös todettava, että kun talousarvio vuodelle 2025 päätyy käytännössä nollatulokseen, hyvinvointialue järjestää palvelut siirtymätasausleikkauksen takia 49,4 M€ pienemmällä rahoituksella kuin lakiin kirjattu laskennallinen rahoituspohja edellyttäisi.

Talousarvion 2025 keskeiset luvut

| | |
|---|---|
| Toimintatuotot | 150,7 M€ |
| Toimintakulut | 1 127,0 M€ |
| Valtion rahoitus | 1 009,3 M€ |
| Vuosikate | 27,5 M€ |
| Tilikauden ylijäämä | 0,994 M€ |

Taloussuunnitelmavuosien 2026 ja 2027 keskeiset luvut:

| | v. 2026 | v. 2027 |
|---|---|---|
| Toimintatuotot | 154,8 M€ | 158,9 M€ |
| Toimintakulut | 1 139,3 M€ | 1 153,9 M€ |
| Valtionrahoitus | 1 052,6 M€ | 1 058,7 M€ |
| Vuosikate | 62,7 M€ | 58,3 M€ |
| Tilikauden ylijäämä | 36,2 M€ | 31,8 M€ |

Kaikkien muiden hyvinvointialueiden tavoin myös Lapin hyvinvointialue on laatinut talouden sopeuttamisohjelman, jonka mm. valtiovarainministeriö on hyväksynyt lainanottovaltuuden muutosten käsittelyn osana. Tilinpäätöksessä vuodelta 2024 sopeuttamisohjelman on toteutunut n. 14,8 M€ määräisenä. Talousarvio vuodelle 2025 sisältää talouden sopeuttamisohjelman mukaisia toimenpiteitä 31,6 M€:lla. Toimintakulujen kasvu talousarviossa 2025 tilinpäätökseen 2024 verrattuna on 0 %. Alijäämien kattaminen viimeistään vuonna 2030 edellyttää tuntuvia sopeuttamistoimenpiteitä myös vuosina 2026–2030. Sopeuttamisen kokonaistarve tulevina vuosina nousee 130 M€:oon. Alijäämien kattaminen voi osoittautua käytännössä jopa mahdottomaksi, mikäli siirtymätasausvähennys jää voimassa olevan lain mukaisesti pysyväksi osaksi rahoitusjärjestelmää. Siirtymätasauksesta johtuen

pelkästään talouden tasapainon säilyttäminen vuositasolla edellyttää joka vuosi uusia sopeuttamistoimenpiteitä.

Hyvinvointialueen kyky järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen palveluita edellyttäisi riittävää rahoitusta**. Sosiaali-, terveys- ja pelastuspalvelujen järjestämisvastuun myötä hyvinvointialueille siirtyi velvoitteita ja kustannuksia enemmän kuin rahoitusta**. **Tämä on keskeisin syy hyvinvointialueiden suuriin alijäämiin.** Valtion myöntämä yleiskatteinen rahoitus ei nyt alkuvuosina riitä lakisääteisten palveluiden tuottamiseen. On jo aivan selvää, että **suurin osa hyvinvointialueista ei kykene kattamaan vuosilta 2023 ja 2024 kertyviä alijäämiä vuonna 2026** ilman merkittävää lisärahoitusta ja/tai vaarantamatta riittävien sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä pelastustoimen palvelujen järjestämisvastuun toteutumista. **Suurin osa hyvinvointialueista on päätymässä tilanteeseen, jossa joudutaan rikkomaan lakisääteistä alijäämän kattamisvelvollisuutta lakisääteisen palvelujen järjestämisvastuun toteuttamiseksi tai päinvastoin. Näin ei pitäisi oikeusvaltiossa olla.**

Talouspolitiikan arviointineuvosto julkaisi vuosittaisen arvionsa hallituksen talouspolitiikan linjasta ja julkisen talouden kestävyydestä 28.1.2025. Arviointineuvoston mielestä hyvinvointialueiden talouden sääntely ei nyt toimi kovin hyvin. Raportin yhteenvetoon on kirjattu: ”Hyvinvointialueiden tulisi kattaa kahtena ensimmäisenä vuotena kertyneet alijäämät vastaavilla ylijäämillä vuoden 2026 loppuun mennessä. Tämä vaatimus tarkoittaa, että monien hyvinvointialueiden olisi vähennettävä menojaan merkittävästi vuosina 2025 ja 2026. Jos hyvinvointialueet toisaalta onnistuvat kattamaan kertyneet alijäämät määräaikaan mennessä, ne voivat lisätä menojaan huomattavasti vuonna 2027 edellisiin vuosiin verrattuna. Keskeisten palvelujen turvaamisen kannalta **olisi järkevämpää, että hyvinvointialueet voisivat jakaa menosäästöt pidemmälle ajanjaksolle**. Hallituksen on syytä harkita tällaisen lisäjouston tarjoamista tilapäisesti. Sen **ei tarvitse tarkoittaa valtion rahoituksen kasvattamista** pidemmällä aikavälillä.”

Jari Jokela
hyvinvointialuejohtaja

Anne Räisänen
talousjohtaja

Sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain 9 § mukaan vireillepanossa ja asian muussa käsittelyssä vaatimuksen kirjallisesta muodosta täyttää myös viranomaiselle toimitettu sähköinen asiakirja. Viranomaiselle saapunutta sähköistä asiakirjaa ei tarvitse täydentää allekirjoituksella, jos asiakirjassa on tiedot lähettäjästä eikä asiakirjan alkuperäisyyttä tai eheyttä ole syytä epäillä.